अस्वीकरण

नेपालीमा अनुवाद गरिएको मामिलाको निर्णय पक्षकारले आफ्नो भाषामा बुझ्नु को लागि मात्र हो। सबै व्यावहारिक र आधिकारिक उद्देश्यका लागि, फैसलाको अंग्रेजी संस्करण नै प्रामाणिक हुनेछ र कार्यान्वयनको उद्देश्यका लागि पनि अंग्रेजी भाषा मै जारी भएको फैसला मान्य हुनेछ।

मुद्दाका विवरण

पुरुषोत्तमन्

बनाम

तमिलनाडु राज्य

(आपराधिक अपिल नं. ३३४१ को २०२३)

अक्टोबर ३०, २०२३

[अभय एस. ओका र पङ्काज मिथल, न्यायाधीशहरू]

शीर्षलेख

विचाराधीन मुद्दा: जब आरोपितको सजाया अपिलमा स्थगित गरिन्छ र उनलाई जमानतमा रिहा गरिन्छ, के उच्च अदालतले आरोपितलाई सुन्ने उचित मौका नदिई जमानत रद्द गर्न सक्छ।

फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३ - धारा ३८९ - अपिलको प्रतीक्षामा सजाया स्थगित गर्नु; अपिलकर्तालाई जमानतमा रिहा गर्नु - आरोपितद्वारा दोषीसिद्धिका विरुद्ध दायर गरिएको अपिल उच्च अदालतद्वारा स्वीकृत गरिएको - आरोपितको मुख्य सजाया स्थगित गरिएको र उनलाई जमानतमा रिहा गरिएको - जब अपिल सुनुवाईका लागि बोलाइयो, उच्च अदालतले आरोपितको जमानत रद्द गर्यो, आरोपितको वकिलले चार हप्ताको स्थगन मागेपछि सुन्ने मौका नदिई - सही वा गलत:

न्यायमा:

आरोपितद्वारा नियुक्त वकिलको कमीका लागि, अपिल अदालतले आरोपितलाई जमानत रद्द गर्न मात्र जाने गरी दण्डित गर्न सक्दैन, केवल यसको आधारमा कि उनको वकिलले स्थगन माग गरेका छन् र त्यसमा पनि जमानत रद्द गर्ने विषयमा उनलाई सुन्ने मौका नदिई - धारा ३८९

को उपधारा १ अन्तर्गत, जेलमा रहेका आरोपितको सजाया स्थगित गर्दा, अपिल अदालतले अपिलको अन्तिम निपटारासम्मका लागि आरोपितलाई जमानतमा रिहा गर्नुपर्छ - अदालतले स्वतः नै आरोपितलाई जमानत किन रद्द नगर्ने भन्ने कारण देखाउन नोटिस जारी गर्न सक्छ - कुनै पनि अवस्थामा, धारा ३८९(१) अन्तर्गत आरोपितलाई दिइएको जमानत, उसलाई सुन्ने उचित मौका नदिई रद्द गर्न सकिँदैन - दिइएको मुद्दामा, यदि आरोपितका लागि उपस्थित वकिलले अमान्य र अयुक्त आधारमा स्थगन माग गर्छ भने, अपिल अदालत स्थगनको प्रार्थनालाई अस्वीकार गर्न पूर्ण अधिकारमा हुन्छ र अपिलकर्ताको पक्ष लिन एक वकिल नियुक्त गर्ने विवेकाधिकार पनि हुन्छ - यसरी उच्च अदालतको यस्तो दृष्टिकोण सहन गर्न सकिँदैन - विवादित आदेश खारेज र रद्द गरिएको छ र आरोपितलाई सजाया स्थगन र जमानत दिने पूर्वको आदेश पुनर्स्थापित गरिएको छ - यौन अपराधबाट बालबालिकाको संरक्षण ऐन, २०१२ - धारा ६। [अनुछेद ५, ७-१०]

सिद्धान्त र अन्य सन्दर्भहरूको सूची

बानी सिंह बनाम उत्तर प्रदेश राज्य (१९९६) ४ एससीसी ७२० : [१९९६] ३ सप्लि. एससीआर २४७ - भर गरिएको।

अन्य मुद्दाका विवरण समेत विवादित आदेश र उपस्थितिहरू

आपराधिक अपिल अधिकारिता : आपराधिक अपिल नं. ३३४१ को २०२३।

मद्रास उच्च न्यायालयको मिति ०७.०७.२०२३ को न्यायादेश र आदेशबाट, CRLA नं. २०३ को २०१७।

उपस्थितिहरू:

बी. करुणाकरण, अजित विलियम एस., शंकर पी., ईश्वर एस. गौतमका लागि वकीलहरू, अपिलकर्ताका।

डा. जोसेफ अरिस्टोटल एस., सुश्री शुभी भारद्वाज, प्रतिवादीका लागि वकीलहरू।

न्यायपरिणाम / सर्वोच्च अदालतको आदेश

न्यायपरिणाम

न्यायाधीश अभय एस. ओका

अनुमति प्रदान गरिएको छ।

२. पक्षहरूका लागि उपस्थित भएका सम्मानित वकीलहरूको सुनुवाई गरियो।

३. अपिलकर्ता-आरोपितलाई बाल यौन अपराध निवारण ऐन, २०१२ (संक्षिप्तमा 'पोक्सो ऐन') को धारा ६ अन्तर्गतको अपराधमा अदालतले दोषी ठहर गरेको थियो। अपिलकर्ताद्वारा दोषीसिद्धिका विरुद्ध दायर गरिएको अपिललाई उच्च अदालतले स्वीकार गरेको थियो र मिति १२ जनवरी, २०१८ को आदेशद्वारा, अपिलकर्ताको मुख्य सजाया स्थगित गरिएको र उनलाई जमानतमा रिहा गरिएको थियो।

४. मिति ७ जुलाई, २०२३ मा, उक्त २०१७ को आपराधिक अपिल सुनुवाईका लागि उच्च अदालतको सम्मानित एकल न्यायाधीश समक्ष बोलाइएको थियो। अपिलकर्ताका वकीलले चार हप्ताको स्थगन मागे। मात्र यसको आधारमा कि अपिलकर्ता जमानतको सुविधा उपभोग गरिरहेका छन् र उनका वकीलले स्थगन मागेका छन्, उच्च अदालतले जमानत रद्द गर्ने कार्यवाही गर्यो।

५. दिइएको मुद्दामा, यदि अपिलकर्ता-आरोपितका लागि उपस्थित वकिलले अमान्य र अयुक्त आधारमा स्थगन माग गर्छ भने, अपिल अदालत स्थगनको प्रार्थनालाई अस्वीकार गर्न पूर्ण अधिकारमा हुन्छ। यस्तो अवस्थामा, बानी सिंह बनाम उत्तर प्रदेश राज्य1 मुद्दामा यस अदालतको निर्णयद्वारा सुझाइएका मध्येका एक उपाय उच्च अदालतले सधैं अवलम्बन गर्न सक्छ। जब अपिलकर्ताद्वारा नियुक्त वकिलले अयुक्त आधारमा अपिल बहस गर्न इन्कार गर्छ, त्यस अवस्थामा उच्च अदालतसँग अपिलकर्ताको पक्ष लिन एक वकिल नियुक्त गर्ने विवेकाधिकार हुन्छ। यद्यपि उच्च अदालतसँग अपिलको मूलतः मेरिट विचार गरी मूलतः निर्णय गर्ने

विकल्प हुन्छ, उच्च अदालतले सधैं अपिलकर्ताको पक्ष लिन एक वकिल नियुक्त गर्ने पहिलो उपाय अवलम्बन गर्न सक्छ।

६. फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३ (संक्षिप्तमा "क्रपीसी") को धारा ३८९ को उपधारा १ यसप्रकार छः

"३८९. अपिलको प्रतीक्षामा सजाया स्थगित गर्नु; अपिलकर्तालाई जमानतमा रिहा गर्नु - (१) दोषी व्यक्तिद्वारा दायर गरिएको कुनै पनि अपिलको प्रतीक्षामा, अपिल अदालतले लेखित रूपमा कारण जनाएर, अपिलका विरुद्ध पारित सजायाको वा आदेशको कार्यान्वयन स्थगित गर्न र साथै, यदि उनी कैदमा छन् भने, जमानतमा वा आफ्नै बन्धपत्रमा रिहा गर्न आदेश दिन सक्छ।

शर्त यह छ कि अपिल अदालतले, मृत्युदण्ड वा आजीवन कैद वा कम्तीमा दश वर्षको कैदको सजाया पाएको दोषी व्यक्तिलाई जमानतमा वा आफ्नै बन्धपत्रमा रिहा गर्नुअघि, त्यस्तो रिहाईका विरुद्ध लिखित रूपमा कारण देखाउन सार्वजनिक अभियोजक लाई मौका दिनेछः

शर्त यह पनि छ कि दोषी व्यक्तिलाई जमानतमा रिहा गरिएको मुद्दामा, सार्वजनिक अभियोजकलाई जमानत रद्द गर्न आवेदन दायर गर्ने अवसर खुला हुनेछ।"

(उल्लेखित)

७. धारा ३८९ को उपधारा १ अन्तर्गत, जेलमा रहेका अपिलकर्ता-आरोपितको सजाया स्थगित गर्दा, अपिल अदालतले अपिलको अन्तिम निपटारासम्मका लागि आरोपितलाई जमानतमा रिहा गर्नुपर्छ। धारा ३८९ को उपधारा १ को दोस्रो प्रावधानले सार्वजनिक अभियोजकलाई उपधारा १ अन्तर्गत प्रदान गरिएको जमानत रद्द गर्न आवेदन दायर गर्ने अनुमति दिन्छ। धारा ३८९ को उपधारा १ को दोस्रो प्रावधान क्रपीसीको धारा ४३९ को उपधारा २ को समकक्ष छ। यसैले, अदालतले स्वतः नै आरोपितलाई जमानत किन रद्द नगर्ने भन्ने कारण देखाउन नोटिस जारी गर्न सक्छ। कुनै पनि अवस्थामा, धारा ३८९ को उपधारा १ अन्तर्गत आरोपितलाई प्रदान गरिएको जमानत, उसलाई सुन्ने उचित मौका नदिई रद्द गर्न सकिँदैन।

८. दुर्भाग्यवश, जमानत रद्द गर्ने विषयमा अपिलकर्ता-आरोपितलाई सुन्ने मौका नदिई नै, उच्च अदालतले सीधै उनलाई प्रदान गरिएको जमानत रद्द गर्ने कार्यवाही गरेको छ। अपिल सुनुवाईका क्रममा वकीलले अयुक्त आधारमा स्थगन माग गरेको अवस्थामा, उच्च अदालतले सधैं त्यस्तो अवस्थाको सामना गर्न सक्छ भन्ने विषयमा, उच्च अदालतको यस्तो दृष्टिकोण स्वीकार गर्न सकिँदैन। आरोपितद्वारा नियुक्त वकीलको कमीका लागि, अपिल अदालतले आरोपितलाई जमानत रद्द गर्न मात्र जाने गरी दण्डित गर्न सक्दैन, केवल यसको आधारमा कि उनको वकीलले स्थगन माग गरेका छन् र त्यसमा पनि जमानत रद्द गर्ने विषयमा उनलाई सुन्ने मौका नदिई।

९. हामीले त्यस्ता मुद्दाहरू पनि देखेका छौं जहाँ सजाया स्थगनको आवेदनलाई उच्च अदालतले मूलतः मेरिटमा अपिल बहस गर्न आरोपितका वकीलले इन्कार गरेको आधारमा मात्र अस्वीकार गरेको थियो। जब केवल सजाया स्थगनको आवेदन सुनुवाईका लागि सूचीकृत गरिएको हुन्छ, आरोपितका वकीलले अपिल मूलतः बहस गर्ने तयारी गरेका हुनुपर्ने अपेक्षा गरिँदैन।

१०. तसर्थ, विवादित आदेश यहाँ खारेज र रद्द गरिएको छ र मिति १२ जनवरी, २०१८ को पूर्वको आदेश, जसले अपिलकर्तालाई सजाया स्थगन र जमानत प्रदान गरेको थियो, पुनर्स्थापित गरिएको छ।

११. हामी यो स्पष्ट गर्छौं कि यदि अपिलकर्ताले कुनै पनि अनुचित वा अवांछनीय आधारमा स्थगन मागेमा, बानी सिंह1 मुद्दामा विधिवत् निर्धारित विकल्पहरूमध्ये कुनै एकको आधारमा अपिल अगाडि बढाउन उच्च अदालतको सधैं अधिकार हुनेछ।

१२. तसर्थ, अपिल स्वीकृत गरिएको छ।

निधि जैनद्वारा तयार पारिएको शीर्षलेख: अपिल स्वीकृत।